

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תקנ"ד | פרשת משפטים | תשפ"ג | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

שאל ספר מחברו ונקרעו דפים האם חייב לשלם

ד. נשבר החפץ תוך כדי שימוש (נקרע עמוד של ספר וכדו'). ה. שאל ספר קודש / שאל חפץ של מצוה. ו. חפצים / מקיים מצות גמ"ח בשאלה. ז. ציוד הצלה.

א. התייבשות שואל

כתוב בתורה (שמות פכ"ב פ"ג י"ג) "וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם". ותנן בבב"מ (צג) ארבע שומרים הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל. ופרש"י שומר חנם נשבע על הכל - על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב הוא נשבע שכך עלתה לו, ופטור. על הכל - גניבה ואבידה ואונסין. וכת' הטור (סי' שמ) השואל את הפרה מיד כשנסתלקו הבעלים משמירתה חייב הוא בשמירתה ובמזונותיה אפי"ם שעדיין לא משכה. וכת' הב"י (שם) דהיינו לענין שהוא חייב בשמירתה מאותה שעה, ונתבאר בסימן רצ"א (סי"ח) ובסימן ש"ז (סי"ב) שזה דעת הר"י (עיי' תוס' צט. ד"ה כך תקנו) והרא"ש (פ"ו סי' טו ופ"ח סי' טו) דס"ל שמיד שקבל עליו לשמור, או שאמר הנה לפני, ונסתלקו הבעלים משמירה, חייב, אבל דעת הרמב"ם (שכירות פ"ב הי"ח ופ"א הי"ד) שאינו חייב עד שימשוך, ובמקום שמיכה קונה. ועיי' בב"י (בדה"ב שם) שהביא ראיה להרמב"ם מהא דאיתא בבב"מ (נא) ונכתובות (דו): אמר רב פפא משעת משיכה אחיב במזונותיה. וזו תשובה נצחת על דברי הר"י והרא"ש וצ"ע, ע"כ. ועיי' בשו"ע (סי' שמ סעי' ד) שפסק כהרמב"ם. והרמ"א (שם) פסק כהרא"ש. והש"ך (סי' ט) הביא בשם תשובת ו' לב (ה"א כלל ו' סי' צ) דלכח המוחזק לומר קים לי כהרמב"ם, ע"כ. וכן פסק הנתניבות (ה"י סי' ט).

ב. חובת שמירה כשהנחה מהחפץ ללא משיכתו

ועיי' בנתניבות (שם ביאורים סי' ח) שכתב ששואל אף אם לא משך וגם לא היה סילוק שמירה אלא שנתמשך בה, כגון ששאל ספסל לישב עליו בחצר המשאיל ואצל המשאיל, או ספר ללמוד ממנו ולמד ממנו בלא הגבהה ומשיכה ונאנס ודאי חייב בזה, וראיה מ"ב"מ (צט) דאמר רב הונא השואל פרוטו מחבירו ביקע בו קנאו, וכת' השט"מ (שם ד"ה אמר) דהא משיכה מחייב באונסין אף דלא תיקנו משיכה בשומרין, מ"מ חייב באונסין משום דקבלת הנאה של השואל לא ככסף ובהנאה זו מחייב עצמו באחריות, ולפי"ז לרב הונא בביקע בו חייב באונסין אפי"ם בלא משיכה דהא איכא הנאה שימוש דהוי כקבלת כסף. ולפי"ז הך דפליגי ארב הונא וס"ל דתיקנו משיכה בשומרין ס"ל דאפילו משיכה קונה, אבל ודאי דס"ל דביקוע ג"כ קונה, דלא מצינו שחולקין בזה, ואפושי פלוגתא לא מפשינן, ע"כ. ועיי' בפתי"ש (שם סי' א) שהביא רק שהנתניבות מסתפק בזה. וצ"ע שלא הביא שמסקנתו דחייב. והערה"ש (אות יז) פסק כהנתניבות. ובאמת כהנתניבות מבואר במב"י"ט (ה"א סי' רמא) הביאו המחנ"א (שאלה ופקדון סי' ה), ואע"פ ששם דחה דבריו לא לענין זה דהחוה, עיי"ש. אלא דעיי' באמרי בינה (סי' סג), במנחת פתים (סי' ש) ובערך שי (סי' שמ על סעי' ד) שחולקים על הנתניבות. ועיי' עוד בסוגית החושן מש"כ בזה.

ג. יש גם הנאה למשאיל בהשאלת החפץ

ואיתא בבב"מ (דג) שואל כל הנאה שלו (שבחנם הוא עושה מלאכתו, רש"י), והא בעיא מזוני, דקיימא באגם, והא בעיא נטירה, בנטר מתא, ואיבעית אימא לא תימא כל הנאה שלו אלא אימא רוב הנאה שלו, ע"כ. וכת' הפולקנות (סי' שמ סי' ה) דכללא דשואל שיהיה כל הנאה שלו, והיכא דשואל נהנין ג"כ הו"ל דין שוכר ופטור מאונסין. ונראה דאפילו נתן השואל לבעלים פחות משהו פרוטה תו לא הוי עדין דין שואל כיון דגם הבעלים נהנין מיהת. ואע"ג דשומר שכר לא הוי בשכרו בפחות משהו פרוטה, מ"מ לגבי משאיל סגי לה בפחות משהו פרוטה כיון דהא לא הוי כל הנאה שלו, ועיין מ"ש בסימן ע"ב סי' ק"ל, ע"כ. והמחנ"פ (סי' שמ) מפקפק בדברי הקצות. ועיי' בפתח"ש (פ"י ה"ה ז). ועיי' במחנ"א (שאלה ופקדון סי' א) שתמה על הפוסקים המובאים להלן דס"ל שהשואל ספר קודש אינו בכלל שואל משום שהבעלים נפטרים מפרוטה דרב יוסף ומבמלא אין כל הנאה של השואל, דהוי בהשאל את הפרה דהמשאיל נהנה במזונות ובנטירותא ואפי"ה דין שואל יש לו כדמוכא בב"מ (נב: ד) דלא בעינן כל הנאה שלו אלא רוב הנאה של שואל שעושה מלאכתו בחינם, ואע"ג דמטיא ליה הנאה לבעלים מ"מ כיון שהשואל עושה מלאכתו בחינם דין שואל יש לו, ואע"ג דאיכא אוקימתות אחרות שם מתוך דברי הפוסקים נראה דהכי עיקר, ע"כ. וכן הקשה המנחת פתים (סי' שמ) על הפוסקים אלו.

הוארו שמח (שאלה פ"א הי"א) כתב ליישב שהשואל נעשה כבעלים לשעת השאלה, ומה שנותן לה מזונות ומינטר לה, כשאר פרות שלו שנותן להן מזונות, ואטו פרה ידידה מי לא בעי למיתב לה מזונות, ולעצמו הוא שומרן שמימש בשאלתו, ולא נשאר לבעלים שום הנאה לשעה זו, ואין כאן בחינת שכר עבור השאלה, רק שזה צורת השימוש שאדם משתמש בשלו, אבל בשואל ספר הך הנאת פרוטה דר"י כאילו השואל פרע פרוטה למשאיל והוי רק שוכר, ע"כ.

ד. נשבר החפץ תוך כדי שימושו (נקרע עמוד של ספר וכדו')

ואיתא בבב"מ (נצ) שאם מתה מחמת מלאכה פטור, דאמר ליה לאו לאוקמא בכילתא שאילתה. וכן נקטו הטשו"ע (רס"י שמ). ועיי' ברמב"ן (שם) שכת' דבמתה מחמת מלאכה פטור כי המשאיל פשע בה דאיבעי ליה לעינוי בפרתו אם היתה ראויה למלאכה וכיון דלא עיין ואושהל איהו דאפסיד אנפשיה. אולם הנמוק"י (ב"מ נה: ד"ה) כתב דפטור כיון שהשאלה למלאכה ידע המשאיל דאפשר דמתכחשא במלאכה ואפי"ה השאלה לו א"כ מתירה למיתה הלכך המשאיל הוא דפשע בנפשיה, ע"כ. ונפ"מ בין הטעמים בגוונא שודאי אין משום פשיעת המשאיל, כגון שהתקלקל שנקרע א' מדפי הספר שהשאל וכדו', דלפי טעם הרמב"ן אין משום פטור דמתה מחמת מלאכה, משא"כ הנמוק"י, כי הרי ידע שאפשר שתשבר בזמן עשיית המלאכה מ"מ השאלה. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון תט"ו ששאלנו שפ"ה שכתב הרמב"ם, ודעת הש"ך כסברת הרמב"ן, ואפשר שזה נמי סברת הרמ"א. וכן המחנ"א (שאלה סי' ד) דן במי ששאל ספר כדי ללמוד ונתקלקל הספר מחמת מה שלמד אי חייב השואל, וכתב דלפי טעם הרמב"ן הנ"ל השואל חייב לשלם, וצידד שם להלכה כסברת הנמוק"י, וכתב דלפי"ז יראה דבנ"ד פטור השואל שהרי ידע המשאיל שיתקלקל הספר בקריאתו ואפי"ה השאלה, עיי"ש.

אלא דשוב העירוני שהרמב"ן (ב"מ כ"ט) כת' שמי ששאל ספר העומד לעיין בו אם נקרע פטור כי על דעתא דהכי השאלה לו, ומבואר דס"ל דכל אדעתא דהכי אושלי פטור, וכ"כ להדיא בשמו החי' הר"ן (ב"מ שם) והריטב"א (החדשים שם). הרי שאף הרמב"ן מודה לסברת הנמוק"י. ולפי"ז יוצא דע"כ בכל כגון ב"ד אין להוציא ממון. שוב העירוני מדברי החי' רבנו מאיר שמחה (ב"מ נז: ד"ה אולם) שכת' דהרמב"ן כתב טעמו הנ"ל רק לאפוקי בגוונא דבאו אנסיים ונטלוהו מידו וכיו"ב דלדעתו חייב, אבל כו"ע לא פליגי בכחש מחמת מלאכה דהטעם הפטור הוא כמ"ש הנמוק"י דהרי א"א להיות בלא כחש כלל. ולכן המשאיל ספר ללמוד ונתקלקל הוי כחש מחמת מלאכה ופטור לכו"ע ודלא כהמחנ"א הנ"ל שתלה דבר זה במח', עיי"ש.

ה. שאל ספר קודש

ועיי' בבב"מ (סי' עב) שהביא בשם תשובת הר"ן סימן י"ט שכתב על ראוברן שהשאל לשמעון ספר א' ושמעון הניח בידו ספר אחר למשכון או לזכרון ובאו שוללים בבית שניהם ושללו גם אותם ספרים ולימים החזירו לראוברן הספר שהיה בידו משכון, דחייב להחזירו לשמעון. וכן פסק הסמ"ע (סי' עב סי' כא). ועיי"ש בר"ן שכתב שראוברן חייב כי שמעון פטור, דשמעון אינו בכלל שואל אלא בכלל שומר שכר שפטור מאונסין לפי שראוברן כשהשאל לו ספרו מצוה עבד כמבואר בבב"מ (עט:), וכיון דמצוה קא עביד נמצא שאין כל הנאה של שואל שאף המשאיל נהנה משום פרוטה דר' יוסף, הילכך יזי הכיז המלמול על המשכון קרינן ליה ש"ש משום דמצוה קא עביד כדאיתא בבב"מ (נב:), ושומר אבדה נמי הוי ש"ש מהאי טעמא גופיה כדאיתא בבב"מ (נו:), הכא נמי המשאיל נהנה בדבר משום פרוטה דרב יוסף, והוה ליה כהשאלתו ואשאלך דהכא נמי אין כל הנאה של שואל, הילכך חזר שואל זה להיות ש"ש, ולפיכך נ"ל ששמעון פטור כיון שנאנס הספר מידו וראוברן חייב להחזירו ואותו ספר שהניח שמעון בידו למשכון, ע"כ. וכן הביא הש"ך (שם סי' כט), וכתב שהר"ן טעמיה אויל דס"ל בהשבעות (כה: ברי"ק) דהלכה כרב יוסף, וא"כ להפוסקים כרבה הוי שואל גמור וחייב באונסים, וא"כ לדידן הוי ספיקא דדינא והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין ראוברן חייב להחזיר לשמעון אחרי שהוא מוחזק, ולא ה"ל להסמ"ע לכתוב דברי הר"ן בפשיטות, ע"כ.

פניני הלכה

האם אבל יניח תפילין דר"ת

א. איתא במו"ק (טו) אבל אסור להניח תפילין, מדקאמר ליה רחמנא ליתחזקאל פאך חבוש עלך (יתחזקאל כ"ד י"ז) מכלל דכו"ע אסור.

ואמרין שם (כא) דהלכה כר' יהושע דאינו אסור אלא ביום ראשון דכתבי ואחריתה כיום מר (עמוס ח' י), אבל משני והילך מניח.

וכתב הר"י"ף (ג) ומסקנא אינו אסור אלא ביום ראשון בלבד, אבל ביום שני מותר, וכיון דהניח שוב אינו חולץ ואפי"ם באו פנים חדשות.

וכתב הרא"ש (פ"ג סי' ל"ז) דמ"ש רב אלפס דאינו אסור אלא שני אינו אסור אלא מקצתו, וכדאמר ריב"ל דמשני והילך שר, ויראה דמיד בהנך החמה אמרין מקצת היום ככולו. אולם הר"ן בסוכה (יא: ד"ה אבל) כתב דמדברי ר"י"ף נראה דלא מיתסר ביום שני כלל, ואף הרמב"ם (אבל פ"ד הי"ט) כתב כן. וכתב הרמב"ן (תורת האדם ענין אבילות ד"ה הנחת תפילין) דאפשר דטעמא דאף דלילה לאו זמן תפילין אפי"ה עולה למקצת היום.

ולדינא כתב המחבר באו"ח (סי' ל"ח סי"ה) - אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין. מכאן והילך חייב אפי"ם באו פנים חדשות. אמנם ביו"ד (סי' שפ"ח סי"א) הוסיף וכתב - אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון, ואחר שהנך החמה ביום שני מותר להניחם.

וכבר עמד בזה במג"א באו"ח (סי' ק"ה) וכתב מכאן והילך חייב - משמע דחייב מיד, אבל ביו"ד סי' שפ"ח כתב אחר הנך החמה.

ב. והנה בפשטות אדם הרגיל להניח תפילין דרש"י ותפילין דר"ת, הרי שבמימי אבלו דין תפילין דר"ת כדיון תפילין דרש"י.

אולם מצינו בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' ק"ז) שכתב גבי ט"י באב דהיה מנהגם שלא ליבטל ממצות תפילין גם ט"י באב שחרית, כיון דהיא אבילות ישנה ולא חמירא לך מיום ב' דאבילות גמורה אפי"ם על אביו ואמו, אך לא היו מניחים אלא של רש"י בלבד. עיי"ש. וא"כ אפשר דה"ה לענין ז' ימי אבילות דהא דמי להו להדדי.

אלא דלכא"ל כל דבריו הם ע"פ הסוד כמו שנראה מדבריו שם, דאילו לפי הפשט מניחים מספק, מ"ל ימי אבילות או שאר ימים, הא כל דמניח תפילין דרש"י, למה לא יניח נמי תפילין דר"ת.

ואכן הכנה"ג (שכנה"ג סי' תקנ"ה הגהות ב"י סי' א) הביא דברי הרמ"ע מפאנו, וכת' דאין הוראה זו נכונה בעיניו דכיון דהמניחים ב' זוגות טעמם מפני הספק דאולי תפילין דר"ת עיקר, ואין יעיד בעצמו עדות שקר לקרות קישו בלא תפילין, וס"ל דט"י חייב בתפילין ככל יום, למה לא יניח ג"כ שני זוגות. דאם תפילין דר"ת הם הכשרים קרא קישו של בוקר בלא תפילין.

אלא דאף ע"פ הסוד לאו מילתא פסיקתא היא דמצינו בברכ"י (נא"ח סי' ל"ח סי' ק) דכתב - יש שכתבו משם האר"י זצ"ל דאבל לא יניח תפילין דר"ת. אבל ראיתי למפות הדור המקובל המופלא קדוש יאמר לו כמהר"ר שלום (נר"ו) שהניח תפילין דר"ת בימי אבלו, ואמר שכתבנו מהרח"ו זצ"ל דאמיתיים לא נמצא זה, ולדעתו יש להניחם בימי האבל.

ובסי' תקנ"ה (סי' א) הביא דברי הרמ"ע, והשגת הכנה"ג עליו, וכתב דדברי הכנה"ג ע"פ האמת, אמנם דברי הרמ"ע מפאנו הם על דרך הפשט, כמבואר בתשובתו. ומ"ש הרב המני"ח בהלכות קטנות (ח"ב סי' קל"ט) דכתוב בכתבים שהיה מניחם האר"י זצ"ל לא ראיתי כן לא בספר הכוונות ולא בקיצורים

ובלקוטים. והדר הביא דחז"ל לרש"י (נר"ו) דהיה מניחם בימי אבלו ותשעה באב ואמר שהמעמיק שודן של דברים ענינו יחזו שכן עיקר.

אולם למעשה ביו"ד אבילות (סי' שפ"ח) כתב הברכ"י - דהנהוג להניח שני זוגות תפילין דרש"י ור"ת כתבתי באו"ח סי' ל"ח אות ד' דפליגי בה מארי רזין אם יניח תפילין דר"ת בימי אבלו עיי"ש, ונראה שב ואל תעשה עדיף. עכ"ל. הרי דאף דראה להרב הרש"ש דהניחם בימי אבלו נקט למעשה דשב ואל תעשה עדיף.

ועיי' בבאר היטב (נא"ח סי' ל"ח סי' ה) דסתם וכתב דכתב האר"י ז"ל דאין להניח תפילין דר"ת ב' ימי אבילות.

המחנ"א (שאלה ופקדון ס"א) תמה על הר"י דמשי"כ הדמשאל נהנה משום פרוטה דר"י, נרא' דלא שייכא הכא, שאין המשאל עושה מצוה בשעה שמשאלו הספר עד דנימא דאי אידומן ליה ענייני פטור מלמיה ליה ריפתא, אלא בשעה שלומד פטורו כשפרו איתי ליה מצוה לבעלים, ובאותה שעה ודאי דאי אידומן ליה עניי חייב למיה ליה דלא אמרו אלא עוסק במצוה פטור מן המצוה, ועוד קשה מהא **דבב"מ** צ"ד ע"ב דאמרו דלא בעינן כל הנאה שלו. ואע"פ שהשואל ספר ללמוד בו לית ליה הנאה הנאת ממון דמצות לאו ליהנות ניתנו, **ובב"מ** צ"ו ע"א איבעיא לן שאלה ליראות בה (להראות בו עשיר ויקיפו לו) מהו ממונא בעינן והאיכא, או דילמא ממונא דאית ליה הנאה מיניה בעינן וליכא, ולא אפשרטא (וכן פסק השו"ע ס"י שעו סעי' י' דהרי זה ספק, ואין מוציאין מידו), ולדעת הרמב"ם דס"ל דבעינן לא הוי אלא לענין שאלה בבעלים אבל לענין אונסין ה"ז חייב, ולע"ד נראה כן, עיי"ש.

ועיי"ש (גדרים ס"י כד) שאלה להסתפק במי ששאל שופר מחברו ונאנס או נגנב בידו מה דינו, מי אמרינן כיוון דלא חשיב הנאתו הנאת ממון לא מתחייב כישאל, דהרי שואל לא מתחייב אלא כי מטיא ליה הנאת ממון דשואי פרוטה, ולקא דמי לשואל **ספרים דמתחייב באונסין** כמו שהוכחתי בהלכות שאלה ופקדון ס"י ג' עיי"ש דספרים עשוין להשכיר כמ"ש בפרק המקבל משום דמפסדי בלמודייהו ולהכי כי השאלו לו מטיא ליה הנאה שמחלו שכירותו, אבל גבי שופר שאינו עשוי להשכיר כי השאלו לו לא מטיא ליה שום הנאת ממון. והביאו **הרע"א** (ס"י שמ על סעי' א). ולפי דבריו יש לדון שבזמננו שבדרך כלל הספרים שבתים אין הדרך להשכירם י"ל דפטור. (אבל ספרים שבספריות עומדות בדרך כלל להשכרה).

והתומים (ס"י ק"ח) כתי' שממה שפסק **השו"ע** ע"י שמ"י סעי' א' דאין השואל רשאי להשאל, אפי' שאל ס"י, שעושה מצוה בשאלתו, ואם השאל איכא, אפי' תקבלת מחמת המלאכה ששאלו בשבילה, חייב, משמע להדיא דהשואל ספר חייב באונסין. **והקצות** בס"י שמ"י (ס"ק א) תמה **מהשו"ע** ה"ל שפסק דאין השואל רשאי להשאל, אפילו שאל ס"ית דאמאי אינו פטור משום שמרויח פרוטה דרב יוסף. ועיי"ש (ע"ב ס"ק ד) שכת' דשואל ספר אינו חייב מדין שואל כי מצות לאו ליהנות ניתנו, והוי כשאלה ליראות בה דמבואר בס"י שמ"י [סעיף י'] דפטור דממונא דאית ליה הנאה מיניה בעינן.

והנתיבות (ס"ק י"ז) דחה דברי הקצות דאשתמיטתיה משי"כ **הט"ז** (ו"י ס"י רכא ס"ק מג) דת"ת ליהנות ניתן, ועוד דהא יכול ללמד מתוכו לאחר בשכר, דהו ודאי מודה הוא בשואל ספר שאינו של ורה דמיקרי ממונא דאית ליה הנאה מיניה דהוי כמשתמש בגוף החפץ, רק בלימד דתורה סובר דלאו ליהנות ניתנה, ולימוד בשכר דלא ליהנות הוא. משמע להדיא דהשואל ספר חייב באונסין. ולכן אפי' השואל משכירו לא חשיב שואל להתחייב באונסין. ועוד, דהא יכול להשכירו לאחר בתוך ימי שאלה במקום דלא שייך גביה אין השואל רשאי להשאל, כגון שילמוד בביתו דלא שייך שיבריחם או לאחד מבני ביתו [כמבואר ברמ"א סימן שמ"ה]. ועיי"ש דנ"י דודאי שואל ספר חייב באונסין, דכשעשה שואל דהיינו במשיכת חפץ לידו כבר נעשה המצוה ונתחייב שוב המשאל בפרוטה דרב יוסף. ועוד, דהא אין השואל נותן לו שכר, רק הוא נותן שכר לעצמו שעושה מצוה בשלו, רק כונת הר"ן היא דוקא בנתן לו משכון, כיון שע"י השאלה נתן לו משכון ומחמת השיטוח וניעור של המשכון פטור מפרוטה דרב יוסף, והוי כנותן לו שכר במה שנותן משכון של לידו והוי כמקבל שכר משואל. משא"כ בענין שואל חפץ על משכון לא שייך פרוטה דרב יוסף, כיון דשאלת חפץ לאו מצוה, ע"כ. ובדרך זו **כתב האור שמח** (ס"ט) וע"י **במשואב** (ס"י ע"ב ס"ק ז') **מש"כ** בזה. **וע"י בדברי משפט** (ס"י ע"ב ס"ק ב) שלמד **מהר"ן** דלעיל שאם א' אמר לחבירו הא לך דינר ותשאל חפץ ללוי, דאין לוי חייב באונסין, ואף שהשואל לא נתן כלום. וע"י **באמרי בינה** (הלואה ס"י ע"ד). וכתב **הר"ן** בתשובה סימן כ' על ראובן שהשאל לחבירו כוס של כסף והלה השאל לו בגד צמר ונאנס הבגד פטור דאין תורת שואל עליו כיון דאין כל הנאה שלו. והביאו **הב"י** (ס"י ש"מ).

ז. חפצים / מקיים מצות גמ"ח בשאלה
ולדעת **הר"ן** כלאורה ה"ה בכל השאלת חפצים יש משום הא דפרוטה דרב יוסף כי יש כאן משום מצות גמ"ח, וכן מבואר **ביראים** (מצוה קצ) שבשאלת כלים אכא משום מצות גמ"ח. והעירוני שכן הוא **ברש"י** (סוכה מט: ד"ה ובמנוח).

אולם ע"י **בתומים** (שם ס"ק יח) שכת' דאין בשאלת חפצים משום מצוה. וכן נקט **באמרי יוסר** (ח"א ס"י מה) בשם **הפנים יפות** על הפס' (שמות פ"ב פס' כד) "אם כסף תלוה". ועיי"ש **בפנים יפות** שהוכיח מהר"ן ה"ל דדוקא בחפץ של מצוה איכא משום פרוטה דרב יוסף, שדוקא כסף מצוה להלוות שאין למלוה שום הפסד בדבר, משא"כ השאלת חפצים שמתקלקלים ונפסדים מחמת מלאכה אין חיוב להשאל. (ועיי"ש שכתב דהרי גם בהלוואת מעות מצינו שאין חיוב להלוות כ"א כשהמלוה בטוח במעותיו, כגון שנותן לו משכון, כמבואר **בתוס'** (ב"מ פב: ד"ה מלוה), אבל בשאלה שאין לו עצה למשכנו שהרי אינו משכנעו על השאלה ייפטר השואל בלא"ה מדין שאלה בעללים, אין מצוה להשאל, ואף שיכול להתנות להתייב בשאלה בעללים, לאו כולי דמיא דינא גמירי ולא חייבתו תורה בכך). וכ"כ **החקרי לב** (ו"י ח"ג ס"י קח) שאין שאלה בכלל מצות אם כסף תלוה גוי, כי יש בזה חשש פחת והפסד, משא"כ בהלוואת מעות. וכן מבואר **בנתיבות** (ס"ט). וכן נקט **האור שמח** (גדרים פ"ו ה"ט"ז).

אולם **באהבת חסד** (ח"א פ"א נתיח"א אות 4) כתי' שיש מצוה בהשאלת כלים, ואין להקשות דכיון שיש מצוה להשאל כלל לכל אדם, יהיה כל שואל כלי פטור מאונס, דהא המשאל נהנה משום פרוטה דרב יוסף, ד"ל לאו מצוה גמורה היא כמו במשאל ספר לחברו. ועיי"ש דאמנם אי קשיא הא קשיא, בעני השואל ספר מחבירו ונאנס אצלו, יחא פטור דהו ודאי מצוה גמורה להשאלו, ואולם כן עניין היטב, נמצא שלא שייך בזה ולומר שהוא משתכר, דהא מה"ט גופא פטור משום דהוא עוסק עתה במצות השאלה דחיובו משום צדקה. א"כ הרי הוא נותן עתה צדקה, ומצא שאין משתכר בזה כלל. אולם לפי"ז גם דברי הר"ן ה"ל קצת מוקשים, אולם יש לחלק קצת דהתם באמת לאו צדקה היא, דאין זה בכלל די מחסורו, ורק מצוה היא שיעזור לחבירו שיוכל ללמוד תורה כו', ועיין בתומים ובקצות שהרבו להקשות על דברי הר"ן, וע"י בנתיבות שם, ע"כ. וע"י **בשמעתא עמיקתא** גליון מ"ח בענין גדר מצות גמ"ח.

ז. ציוד הצלה
וכתב **הנתיבות** (ס"י שמ ביאורים ס"ק ו' סעי' ע"ב ביאורים ס"ק יז) דנראה במי ששאל חפץ לצורך הצלת נפשות שפטור, דלא גרע משאל ספר דמצוה קעביד המשאל. ואפי' שאל שלא לדעת ונאנס מידו פטור, דלא גרע מרודף שרדף אחר רודף ששבר כלים בין של הרודף בין של כל אדם דפטור כמבואר **בסנהדרין** (עד). כיון שיש בזה ג"כ הצלת אחרים, ודוקא נרדף שבא להציל עצמו חייב, אבל הכא שיש בו ג"כ הצלת אחרים פטור, דמשום שיש בו ג"כ הצלת עצמו לא גרע. וכן נ"ל בלקח כלים של חבירו להציל מן הדליקה דפטור בנאנס מידו, דדליקה כסכנת נפשות דמיא דהא מחללין עליה שבת, ע"כ.

אולם ע"י **במשו"ב** (ע"ב ס"ק יז) שכתב דמ"ש הנתיבות שואל חפץ לצורך הצלת דליקה פטור, כמו רודף שרדף אחר רודף ושיבר כלים פטור בסנהדרין פרק בן סורר. אינו נכון, דדוקא התם פטור כדי שלא יהיו נמנעין מלהציל כיון שיהיו צריכין להתממה ולענין בדרך, כמ"ש **הרמב"ם** (חובל במוציא ה"ח) ע"ש, וגם שם לא מן הדין. אבל לשאל לו כלים הוי ממש מציל בממון חבירו, ולא מצינו שמישקעו על זה, דאפילו בנרדף עצמו לא תיקנו זה. על כן אין דינו של הרממ"ח מחוור, ע"כ.

מ. ס. ק. נ. א. ד. ר. י. נ. א.

א' השואל חפץ מחברו חייב באחריותו על גניבה, אבידה, ואפילו על אונסין, כי התורה החמירה בזה יותר משומר שכר (שפטור מאונס), כי כל הנאה של השאלו שהרי בחנם הוא עושה מלאכתו. ומי"מ אם החפץ נשבר או הפסיק לפעול מחמת מלאכה פטור. **ב'** י"א שהאחריות חלה משעה שמשך הדבר הנשאל. וי"א שמדי שנסתלקו הבעלים חלה האחריות אע"פ שהשואל לא משך ולמעשה אם החפץ הוזק לפני שמשך, המוחזק רשאי ליטעון קים לי כהמקילין. ג' י"א שלכל הדעות אף אם לא משך ולא היה שילוק שמירה אבל השתמש בחפץ, כגון ששאל ספסל ליטב עליו ברשותו של המשאל או ספר ללמוד ממנו ולמד בלא הגנה ומשיכה, אף אם נאנס חייב. ד' השואל ספרי קודש אינו בכלל "שואל" אלא בכלל "שומר שכר" שפטור מאונסין כי המשאל מקיים מצוה בהשאלתו ונכנס מלתת פרוטה לעני בשעת השאלה, ועל כן אין כל הנאה של השואל. ויש חולקים. ולמעשה לא מוציאים ממון. ה' אע"פ שיש מצוה בהשאלת כלים, מי"מ השואל חייב באונסים. ומי"מ י"א שהשואל חפץ לצורך הצלת נפשות פטור, דלא גרע משאל ספר דמצוה קעביד, ואפי' שאל שלא לדעת ונאנס מידו פטור. ו' אם החפץ ששאל נשבר תוך כדי שימוש "מתה מחמת מלאכה", פטור. ז' י"א שטעם הפטור של "מתה מחמת מלאכה" הוא כי המשאל פשע בה כי היה לו לוודאות שהחפץ היה ראוי למלאכה, וי"א שכיון שהמשאל החפץ למלאכה ידע שאפשר שיישבר מחמת המלאכה ואע"כ השאלו, נחשב כפשיעת המשאל. ונמצא באופן שודאי אין משום פשיעת המשאל כגון שנקרע דף של הספר תוך כדי שימוש כדו', לפי ה"א הראשון אין בזה פטור של מתה מחמת מלאכה וחיוב שלם, כי אין הנוק מחמת פשיעת המשאל, משא"כ לה"א השני כיון שידע שאפשר שיישבר בזמן פשיעת המשאל ואע"כ השאלה, פטור וכיון שנתלכו בזה הפוסקים א"א לחייב את השואל.

וכ"כ בהלכות אבלות להגאון **אפרים זלמן פלאגיו** צ"ל (הנדפס על השו"ע - ס"ג) דתפילין דר"ת לא נייה כל ז' ימי אבלות. (ובחדושויו שם כתב דכ"כ בשם האר"י, והדר הביא דברי הברכ"י דכיון דפליגי בזה שב ואל תעשה עדיף.

וכ"כ **בבני יששכר** (מאמרי השבתות מאמר ג' ס"א א) דכתב **האר"י** (לקוטי תורה פי ויחי בטעמי המצוות) שלא להניח תפילין דר"ת שהם מצד המוחין דחכמה בימי אבלו, כי בימים האלה מסתלקין מוחין דחכמה. (ויש להעיר דאין נמצא כן בליקוטי תורה דפוס ווילנא, אבל בדפוס אמשטרדם אינו, ואף בדפוס ווילנא נמצא כן רק בסוגריים).

וכן פסק **בערוה"ש** (ו"י ס"י שפ"ח ס"ב) דהנהיגים בתפילין דר"ת לא יניחוהו כל ימי האבלות, וראיתי מי שכתב בשם האר"י ז"ל להניחם, ולא בר בר אשי חתום עלה, וכ"כ א' המקובלים (ברכ"י לאו"ל), ופרט לפי הטעם המבואר בזוהר פי פנחס ברע"מ ע"ש.

וע"י **בתשובות והנהגות** (ח"ו ס"י צ"ח) בקונטרס דינים והנהגות **הפרדס** דכתב דאין להניח תפילין דר"ת בימי אבל.

ג. אולם **האשל אברהם** (מבטשטש - או"ח ס"י ל"א) כתב על דברי הרמ"ע מפאנו דמ"ש דאבל לא יניח תפילין דר"ת אין בזה הכרע כ"כ.

ובחסד לאלפים (לגרי"א פאפו צ"ל - ס"י ל"ח ס"ה) כתב דאע"ג דבי"ד כתב הברכ"י דשב ואל תעשה עדיף, מי"מ פעה"ק ירושלים נתפשט המנהג אצל הבאים בסוד ה' ע"פ דברי רבינו האר"י להניח שתיהן כדברי מהרש"ש ז"ל, וגם בתשעה באב בתפילת שחרית מניחים שתיהן בקהל חסידים במדרש בית אל.

וכ"כ **בבן איש חי** (ש"ר פרשת חיי שרה אות י"ב) דכתב דנתפשט המנהג בעיר הקודש ירושלים, וגם בגדד, להניח האבל תפילין דר"ת כהוראת רבינו הרש"ש, ודלא כחיד"א שכתב דשב ואל תעשה עדיף. (וכ"כ בהלכות תשעה באב (ש"ר פרשת דברים אות כ"ה) דיניח תפילין של רש"י ור"ת בבוקר בביתו ע"ש). וכ"כ בספרו **עוד יוסף חי** (ש"ר פרשת וירא אות ט"ז) דאע"ג דכתב החיד"א דנראה דשב ואל תעשה עדיף, כבר נהגו בזה כרבינו הרש"ש דטעמו ונמוקו עמו.

וע"י **בשולחן גבוה** ס"י תפילין ס"ק א' דהביא דברי ש"י כנה"ג לענין תפילין דרש"י ור"ת בטי' באב ובאבילות ע"ש, וע"י **ברוח חיים** (לגרי"ח פלאגי צ"ל) או"ח ס"י תקנ"ה, ובספרו **מועד לכל חי** (ס"י י' אות ס') דכתב דבטי' באב יניח תפילין של רש"י ור"ת אם נוהג אף בכל יום ע"ש.

ואף **בנח החיים** (לגרי"ח סופר צ"ל - ס"י ל"ח אות כ"א) הביא דברי האחרונים הזכירים דנהגו כהרש"ש להניח תפילין דר"ת אף בימי האבל.

העולה לניא - י"א דאבל בז' ימי אבלות לא יניח תפילין דר"ת (וה"ה בטי' באב). אולם יש שכתבו דאין צריך להמנע מלהניחם, וכן היה המנהג בירושלים.

נכתב ע"י
הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש
לימוד התורה בשבת קדש (ו)

יום השבת מסוגל לכל מבקש חכמה ותורה - "והפן השני הוא ענין דק רוחני נכבד מאד.. והוא המצא לזה היום הנכבד סגולה נפלאה לעזר ולהועיל לכל מבקש חכמה ותורה, לפי שהיום הגדול והקדוש הזה הוא רושם ורמז אל הספירה השביעית הנקראת שבת והיא כפרוזה אל הטרקלין העליון הנקרא שבת הגדול שנדבר בו אחר זה. ולפי זה נמצא שהשבת הזה היא מקור הברכות והקדושות וממנה יקבלו הקדושה כל מועדי ה' המקודשים... ומכל מקום השבת הוא מקום ומקור קדוש וברוך אשר ממנו תמשך הקדושה והברכה לכל שמכין ומזמין עצמו לקבלה.

ובמדה השביעית הזאת קבלו ישראל את התורה באלה ושבועה כי הכל אצלם ענין וסוד אחד. וממנה ימשך לישראל הדברים בה כל האצילות המושפע להם בשמרם מצוות התורה. ולזאת הסבה היתה באמת השבת שקולה כנגד כל המצוות לפי השבת היא סוד המדה שכל המצוות נתנו בה לישראל...".

(ספר העקידה, שער נה פרשת ויקהל)

נערך על ידי מו"ם "עבודת שבת קודש"